

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต่างมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในอดีตนั้นมนุษย์ได้อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เช่นอาศัยอยู่ตามถ้ำต่างๆ มีการเก็บของป่าล่าสัตว์เป็นอาหาร ในอดีตปริมาณทรัพยากรธรรมชาติมีมากพอสำหรับความต้องการของมนุษย์ ในปัจจุบันนี้จำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้น ความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติก็เพิ่มมากขึ้น มนุษย์จึงใช้เทคโนโลยีต่างๆ เปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จำกัดมาใช้ในการอุปโภค บริโภคและอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต มีการมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และให้ความสำคัญด้านอุตสาหกรรม ผลกระทบที่ตามมาก็คือ ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ และการทำลายคุณภาพของสิ่งแวดล้อม (มนัส สุวรรณ, 2539)

ในอดีตประเทศไทยมีการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขาดความระมัดระวัง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2540) ปัญหาทั้งหมดนั้น เกิดจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ขาดดุลภาพระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ รวมถึงการจัดสรรขาดความลงตัวระหว่างต้นทุนทางเศรษฐกิจและต้นทุนทางสังคม ทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง เกิดความขัดแย้งในสังคม ตลอดจนส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2546) ดังนั้นการแก้ไขสังคมแบบเก่าไม่อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ เพราะปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีความสลับซับซ้อน เกินกว่าที่รัฐชาติ รัฐบาล ชุมชน ท้องถิ่นจะสามารถแก้ไขจัดการได้ จึงต้องมีการร่วมมือร่วมใจในรูปของเครือข่ายโยงใยทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และโลก เพื่อแก้ไขปัญหาดังดังกล่าวข้างต้น (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร, 2540)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ของไทยนั้นเกิดสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย สังคมล่มสลาย ประชาชนในชนบทตื่นตัวที่จะปกป้องและรักษาสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เชื่อมโยงประเด็นปัญหาในระดับชุมชนเข้ากับปัญหาของประเทศ และกระแสทุนนิยมโลก ประกอบกับรัฐธรรมนูญฉบับภาคประชาชน พ.ศ.2540 ที่เอื้อต่อการรวมตัวของภาคประชาชนและองค์กรชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและความสัมพันธ์ของกลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่ายภาคประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-

ในส่วนของภาคเหนือมีกลุ่มที่ทำงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลายกลุ่ม เช่นกรณีของเครือข่ายกลุ่มฮักเมืองน่าน มีการเคลื่อนไหวทางสังคมตามแนววัฒนธรรม ชุมชน ที่ยึดเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น พุทธศาสนา และพลังความรักที่มีต่อแผ่นดินถิ่นเกิดมาผลักดัน เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ โดยมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเอง มีการเรียกร้องให้ยุติการ สัมปทานป่าไม้ เรียกร้องให้มีการจัดการป่าไม้แบบป่าชุมชน กลไกการทำงานที่ยึดเอาศรัทธาที่มีต่อ ตัวบุคคล เชื่อมโยงสู่การทำงานเป็นเครือข่าย นำไปสู่การสร้างสถาบัน มีศูนย์ประสานงานกลางทำ หน้าที่เป็นเลขานุการ (สำรวจ ผัดผล, 2543)

สำหรับในพื้นที่จังหวัดลำปางนั้น ได้มีการรวมกลุ่มแกนนำชาวบ้านของแต่ละหมู่บ้านใน อำเภอเสริมงามเพื่อร่วมกันจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากในอดีตที่ ผ่านมานั้นป่าไม้ในอำเภอเสริมงามมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ภูเขาเต็มไปด้วยป่าไม้ จึง เป็นที่ดึงดูดให้พ่อค้า และนักลงทุนเข้ามาประกอบโดยทำในรูปแบบของการสัมปทานป่าหลังจาก สัมปทานป่าไม้ถูกยกเลิกในปี พ.ศ.2532 มีนายทุนเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า อำเภอ เสริมงามอีก ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยในปี พ.ศ.2537 เกิดความแห้งแล้งขึ้น ลำห้วยที่เคยมีน้ำได้แห้งขอดลง วัวที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ล้มตายไป 184 ตัว เหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้น อย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปี พ.ศ.2539 บ้านโป่งน้ำร้อนซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงที่ตั้งอยู่บริเวณป่า ต้นน้ำ ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจึงได้เริ่มรวมกลุ่มกัน ทำการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของหมู่บ้าน มีการ ตั้งกฎกติกาในการจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้าน แต่การขับเคลื่อนงานในการอนุรักษ์เป็นไปด้วยความลำบาก นายทุนไม่ได้ปฏิบัติตามกฎกติกาของหมู่บ้าน ชาวบ้านถูกคุกคาม และเอาเปรียบจาก นายทุน รวมถึงการนำช้างเข้ามาลากไม้ในพื้นที่มากขึ้น

ในปี พ.ศ.2542 กลุ่มแกนนำบ้านโป่งน้ำร้อนจึงได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริม การเกษตรทางเลือกและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม ดำเนินการแสวงหาแนวร่วมหรือหาเพื่อนเพื่อ รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายในการดูแลรักษาป่า โดยการเข้าไปชักชวนกลุ่มแกนนำหมู่บ้านแม่ห้อม และนาจะลา มาร่วมกันทำงานเป็นเครือข่าย เมื่อรวมตัวกันได้แล้วจึงปรึกษาหารือเพื่อหาทางแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น มีการเปิดเวทีให้หลายหมู่บ้านเข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อต้องการแก้ไข

เครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงามเริ่มก่อตั้งครั้งแรกมีสมาชิก 3 หมู่บ้าน ต่อมาในปี พ.ศ.2543 มีการขยายเครือข่ายทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 9 หมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2546 มีสมาชิก 19 หมู่บ้าน โดยกลุ่มแกนนำเครือข่ายมีเป้าหมายในการดำเนินงานที่ชัดเจนคือ ต้องการร่วมกันแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ การบุกรุกทำลายป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำ อำเภอเสริมงาม จนสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรม ในที่สุดในปี พ.ศ.2547 เครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงามได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทชุมชน โดยบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) เป็นผู้มอบให้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนได้ (คณะทำงานลูกโลกสีเขียว, 2547)

ในปี พ.ศ.2550 ด้วยการปฏิบัติการอนุรักษ์ของสมาชิกเครือข่าย ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกเครือข่ายได้รับผลประโยชน์คือ สามารถแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าได้ และในหมู่บ้านมีน้ำใช้ตลอดปี รวมถึงชาวบ้านสามารถนำแหล่งน้ำเหล่านั้นไปเป็นแหล่งน้ำสำหรับการผลิตน้ำประปาภูเขาให้ชาวบ้านได้อุปโภค-บริโภค ได้ 11 หมู่บ้าน ทำให้เกิดการยอมรับการทำงานของกลุ่มเครือข่ายมากขึ้น หมู่บ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำจึงเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกของเครือข่ายเพิ่มขึ้น ทำให้เครือข่ายสามารถขยายจนมีสมาชิกเป็น 27 หมู่บ้าน

การที่คนในหมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำ อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ได้รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม เพื่อจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ และสามารถจัดการปัญหาดังกล่าวให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม จนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว นั้น ถือว่าเป็นสิ่งดีที่สามารถเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่ามีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้กลุ่มแกนนำของคนในหมู่บ้านรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเพื่อร่วมกันจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากรวมตัวกันแล้วมีการขยายเครือข่ายอย่างไร มีแนวคิดอะไรบ้างที่เกี่ยวกับการจัดมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มแกนนำเครือข่ายนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ และมีวิธีการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง ซึ่งผลการศึกษาค้างนี้จะได้นำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และเครือข่ายในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาเงื่อนไข และการขยายตัวของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม
- 3) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

- พื้นที่อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้ง และดำเนินงานของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม

ขอบเขตด้านประชากร

- กลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม จำนวน 11 คน ซึ่งเป็นกลุ่มแกนนำตั้งแต่ระยะการก่อตัวของเครือข่ายจนถึงระยะการพัฒนาเครือข่าย
- กลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่อำเภอเสริมงาม ป่าไม้อำเภอเสริมงาม หน่วยจัดการต้นน้ำแม่เสริม หน่วยจัดการต้นน้ำแม่เลียง เทศบาลตำบลเสริมงาม จำนวน 5 คน
- กลุ่มแกนนำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านแม่ห้อม ตำบลเสริมขวา บ้านแม่ต้าใต้ ตำบลทุ่งงาม บ้านแม่ต้า ตำบลเสริมซ้าย บ้านกัวห้วยเบิก ตำบลเสริมกลาง จำนวน 4 คน
- ผู้ประสานงานเครือข่าย 2 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษาบริบทพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง
- ศึกษาเงื่อนไข และการขยายตัวของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม
- ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม
- ศึกษาวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำแม่ต้า อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง หมายถึง เครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นแกนนำในหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง โดยมีเป้าหมายในการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า และปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ จนขยายเครือข่ายเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งสามารถจัดการปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม

เงื่อนไขของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม หมายถึง สิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการร่วมมือกันของกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำเครือข่ายในการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า อำเภอเสริมงามจังหวัดลำปาง เช่น ความต้องการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเพื่อดูแลรักษาป่า ต้องการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า ในขณะเดียวกันก็ต้องการที่จะขยายเครือข่ายให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น รวมไปถึงพัฒนาเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เป็นต้น ซึ่งเงื่อนไขของเครือข่ายนั้นมีความแตกต่างกันตามสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงระยะเวลาพัฒนาการของเครือข่าย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม หมายถึง แนวคิดที่กลุ่มบุคคลผู้ที่เป็นแกนนำเครือข่าย นำมาใช้ในการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ได้เข้าไปทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แล้วก่อให้เกิดผลกระทบต่อดำรงชีวิตของมนุษย์ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ บุคคลผู้ที่เป็นแกนนำเครือข่ายจึงได้เกิดแนวคิดในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อร่วมกันป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นไปกว่าเดิม และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายลงไปให้กลับฟื้นคืนสภาพดังเดิม ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ถูกทำลาย และแนวคิดที่กลุ่มบุคคลผู้ซึ่งเป็นแกนนำเครือข่ายนำมาใช้ในการจัดการปัญหานั้นเป็นไปตามสถานการณ์และเงื่อนไขที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงระยเวลานั้นๆ

การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม หมายถึง การคิด การวางแผน การดำเนินการของกลุ่มบุคคลผู้ที่เป็นแกนนำเครือข่าย โดยมีการตัดสินใจร่วมกันที่จะใช้กลยุทธ์และวิธีการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า อำเภอเสริมงาม ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน รวมไปถึงการร่วมกันประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานด้วย

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการจัดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ
เครือข่ายป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม หมายถึง กระบวนการในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
ต่างๆ ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำเครือข่าย
ทั้งทางตรง อาทิ ได้รู้ ได้เห็นจริง และศึกษาจากต้นแบบ ส่วนทางอ้อมเช่น ได้รับรู้ทางสื่อต่างๆ

การเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายป่าชุมชน
และสิ่งแวดล้อมอำเภอเสริมงาม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำเครือข่าย
ซึ่งเกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งจาก
ประสบการณ์ทางตรง และทางอ้อม รวมถึงมีการเรียนรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเครือข่าย
โดยมีการนำความรู้ที่ได้มาทดลองปฏิบัติ แล้วมีการนำข้อมูลข่าวสารดังกล่าวมาเรียบเรียงสรุป
ประมวลสิ่งที่เรียนรู้ออกมา และตัดสินใจนำไปประยุกต์ใช้เป็นกลยุทธ์หรือวิธีการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายต่อไป

วิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่าย หมายถึง กลยุทธ์หรือ
วิธีการที่กลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำเครือข่ายได้นำมาใช้ในกระบวนการแก้ไขปัญหา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่คำ อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ซึ่งเกิดขึ้น
จากกระบวนการรับรู้ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมของกลุ่มบุคคลผู้ซึ่งเป็นแกนนำเครือข่าย โดยมีการตัดสินใจร่วมกันที่จะใช้วิธีการ
เหล่านั้นไปประยุกต์ในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้บริบทของปัญหา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแต่ละช่วงระยะเวลา เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การ
ตั้งกฎกติกา การปฏิบัติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การประชาสัมพันธ์ และการ
ประยุกต์ใช้พิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกับจารีตประเพณีความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการ
จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ในแต่ละวิธีการจัดการมีวัตถุประสงค์ วิธีการ
ดำเนินงาน และผลที่ตามมาจากการดำเนินงานตามวิธีการดังกล่าว